

עליו בהשבת אבידה.

ומקשינן: **ומי לא קתני גזל וקתני ישיבת הדיינין** אף על פי שכלול בגזל? שהרי אם יש גזל על שוה פרוטה, ממילא ממון הוא, ודנים עליו בבית דין. ובכל זאת שנה את "ישיבת הדיינים" שבית דין דנים על שוה פרוטה, אם כן מדוע לא שנה גם את הדין שמכריזין על אבידה השוה פרוטה.

ומתריצין: לדעת לוי אין צורך לפרט את כל הדברים הכלולים בגזל, ומה שהמשנה הביאה את **ישיבת הדיינין** אף על פי שכלול בגזל, **אצטריכא ליה כדי לאפוקי מדרב קטינא**.

דאמר רב קטינא: בית דין נזקקין לדון ולחייב אדם אפילו לפחות משהו פרוטה.

לכך הוצרכה המשנה להביא את ישיבת הדיינים כדי להשמיענו שאין ישיבת הדיינים על פחות משהו פרוטה, אבל שאר דברים הכלולים בגזל, לא הוצרכו להביאם.

ותו מקשינן: **ולוי, מאי טעמא לא קתני הקדש**, שחייב במעילה אם מעל בהקדש שוה פרוטה? שהרי מעילה אינה כלולה באחד מחמשת הדברים [שנאמר בהם שיעור פרוטה] המובאים במשנתו.

ומתריצין: לדעת לוי, המשנה רק בחולין **קמיירי**, אבל **בקדשים לא קמיירי**, ולפיכך לא הביאה המשנה דין זה שמעילה בקדשים בפרוטה.

ומקשינן לתנא דידן: **אלא תנא דידן דקא מיירי בקדשים**, שהרי היא הביאה את מעילה — מדוע לא **נתני מעשר שדינו בפרוטה**, ואין פדיונו חל על פחות מפרוטה.

ומתריצין: תנא דידן סובר **כמאן דאמר: אין פודים מעשר עד שיהיה בו ארבע פרוטות**, כדי שיהיה **בחומשו פרוטה**, כי יש דין שצריך להוסיף חומש בפדיון מעשר, ורק אם יש במעשר סכום של ארבע פרוטות, אפשר להוסיף חומש השוה פרוטה בפדיונו.

יוצא שדין פדיון מעשר הוא ביותר מפרוטה ולכן לא הביאו תנא דידן יחד עם שאר דברים שדינם בפרוטה.

ומקשינן: כיון שתנא דידן סובר כי אין פודין מעשר אלא כשיש בחומשו פרוטה, **וליתני** שהתנא יביא כי דין תוספת חומש בפדיון **מעשר הוא בפרוטה**:

ומתריצין: לדעת תנא דידן, המשנה רק **בקרנא** בתשלומי הקרן **קא מיירי**, אבל **בחומש לא קא מיירי**.

גופא, שנינו לעיל: **אמר רב קטינא: בית דין נזקקין לדון ולחייב אדם אפילו לפחות משהו פרוטה.**

מתיב רבא: נאמר בתורה גבי המועל בהקדש בשוגג [ויקרא ה טז]: **"ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישתו יוסף עליו"** ודורשים את "ואת" **לרבות** מועל בהקדש פחות משהו פרוטה **להישבון** שחייב בהשבתו גם אם הוא פחות משהו פרוטה⁽¹¹⁾.

11. האחרונים דנים האם מי שגזול הקדש נתמעט מחיוב גזילה כשאינו דין מעילה, כמו

משמע כי רק לקדש — אין [כן], נתרכה מהפסוק שיש חיוב להשיב גם פחות משה פרוטה. אבל להדיוט — לא נתרכה בפסוק שחייב להשיב פחות משה פרוטה.

אם כן כיצד אמר רב קטינא שבית דין דנים לחייב על פחות משה פרוטה.

אלא, אי אתמר דברי רב קטינא הכי אתמר:

אמר רב קטינא: אם הוזקו בית דין לדון לשה פרוטה ותוך כדי הדיון קודם שעמדו בית דין מהדיון תבע הנתבע את התובע פחות משה פרוטה, בית דין גומרין את

הדין ונזקקים לדון ולפסוק בתביעה אפילו לפחות משה פרוטה⁽¹²⁾.

כי רק תחילת הדין — בעינן שיהיה על שוה פרוטה, אבל גמר הדין — לא בעינן שיהיה על שוה פרוטה, ואפילו על פחות משה פרוטה גומרים את הדין.

מתניתין:

חמשה חומשין הן — בחמשה דברים מוסיפים חומש בתשלום.

משנה מפרש כוונתו, שאם התובע תבע שוה פרוטה, יכול התובע לתבוע עוד תביעה של פחות משה פרוטה. ומסתפק הכסף משנה אם הנתבע תובע פחות משה פרוטה, האם נחשב כאדם אחר שאין נזקקין לו לתביעה הפחותה משה פרוטה, או שנזקקים לו כיון שאם יזכה בדין צריכים לנכות ממה שחייבוהו.

ולפי רש"י שמבאר כי הנתבע יכול לחזור ולתבוע פחות משה פרוטה, יש להסתפק האם גם התובע יכול לתבוע עוד תביעה פחות משה פרוטה, או שמה תביעתו נחשבת דין חדש, ודווקא אצל הנתבע נחשב המשך של התביעה הקודמת, כיון שאם יזכה בתביעה זו, ינכו לו ממה שחייבוהו בדין הקודם. ומדברי הסמ"ע [סימן ו ב] משמע שגם התובע יכול לתבוע עוד תביעה הפחותה משה פרוטה, וכן כתב הפתחי תשובה ו ג].

הדרכי דוד מסתפק לפי רש"י, אם הנתבע חזר ותבעו פחות משה פרוטה, ובית דין פסקו לזכותו, האם הנתבע חייב לשלם פחות משה פרוטה או שנפטר לגמרי, כיון שנשאר חייב פחות משה פרוטה.

הפתחי תשובה [ו א] מביא את הברכי יוסף

שנתמעט מזיק הקדש [בכבא קמא לז ב], או שגולן חייב מדין גזל אף כשאין דין מעילה. ובקובץ שיעורים [ב"ק אות קיח] ובאמרי משה [סימן מ א] מביאים ראיה מכאן שיש חיוב השבה בגזול הקדש פחות משה פרוטה, אף שאין חיוב מעילה. ומקור החיוב לומדים מפסוק זה "ואת אשר חטא מן הקדש ישלם".

12. רש"י מפרש: אם ראובן תבע משמעון שוה פרוטה, וחזר שמעון ותבע את ראובן פחות משה פרוטה לפני שבית דין הלכו משם, נזקקים לו. ומקשה הריטב"א, כי התביעה השניה היא דיון חדש, והלשון "גמר דין" משמע שאינו דיון חדש.

ומפרשים הריטב"א והמאירי את הגמרא, כי אם הוזקו בית דין לתביעה של פרוטה, אף על פי שהתברר תוך כדי הדיון שאין בתביעה פרוטה, גומרים את הדין.

כתב הרמב"ם [סנהדרין כ יא]: אין הדיינים יושבין לדין פחות משה פרוטה, ואם הוזקו לשה פרוטה, גומרין את דינו אפילו לפחות משה פרוטה. ולכאורה היה אפשר לפרש שכוונת הרמב"ם כמו הריטב"א, אבל הכסף

אלו הן:

א. האוכל בשוגג —

תרומה גדולה.

ותרומת מעשר שמפריש הלוי ממעשרו לכהן.

ותרומת מעשר של דמאי שהיא מתבואה הלוקחה מעם הארץ, שהלוקח מפריש ממנה תרומת מעשר מספק, שמא לא הופרשו מעשרותיה, [אבל אינו מפריש תרומה גדולה, לפי שהיו הכל זהירים בה, כמבואר בסוטה מח א].

והחלה שמפרישים מן העיסה.

והבכורים —

האוכל אחד מאלה בשוגג, משלם את הקרן ועליו מוסיף חומש, שנאמר בתרומה [ויקרא כב יד]: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה, ויסף חמישיתו עליו", וכל אלו נקראים תרומה.

תרומת מעשר נקראת תרומה, שנאמר [במדבר יח כן]: "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", וכן חלה קרויה תרומה, שנאמר [במדבר טו כ]: "חלה תרימו תרומה, ואף הביכורים קרויים תרומה, שנאמר [דברים יב יז]: "ותרומת ידך" וביארו בבביתא [מכות יז א] כי הכוונה לביכורים, כי מצינו גבי ביכורים לשון "ידך" שנאמר [דברים כו ד]: "ולקח הכהן הטנא מידך".

ב. והפודה נטע רבעי — פירות האילן בשנה הרביעית לנטיעתו [לאחר שנגמרו שלוש שנות הערלה], שדינם להעלותם או להעלות את דמי פדיונם לירושלים ולאכלם שם כדין מעשר שני.

ומעשר שני שלו — הפודה פירות מעשר שני שלו, ומעלה את המעות לירושלים.

מוסיף חומש בפדיונו, שנאמר [ויקרא כז, לא]: "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו", ולמדים נטע רבעי ממעשר שני בגזירה שווה "קודש" "קודש", שכן בנטע רבעי כתוב [ויקרא יט כד]: "ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלולים לה", ובמעשר שני כתוב [ויקרא כז ל]: "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה", ודורשים: מה מעשר שני יש לו חומש, אף נטע רבעי יש לו חומש.

ורק הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש, אבל הפודה מעשר שני של אחרים, אינו מוסיף חומש, שנאמר [ויקרא כז, לא]: "איש ממעשרו" דהיינו מעשר שלו.

ג. הפודה את הקדשו שהקדיש הוא בעצמו — מוסיף חומש, שנאמר [ויקרא כז יט]: "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו, ויסף חמישית כסף ערכך עליו".

ד. הנהנה בשוגג שוה פרוטה מן ההקדש — מוסיף חומש, שחייב קרבן מעילה וחומש, שנאמר [ויקרא ה טז]: "ואת אשר חטא מן

המנחת חינוך [מצוה נד כב] מסתפק אם אדם תובע לבית דין גנב שגנב פחות משוה פרוטה ויחד עם הכפל יהיה חיוב של יותר משוה פרוטה, האם בית דין נזקקים לו או לא.

שמסתפק בשני שותפים שתבעו שוה פרוטה, האם בית דין נזקק להם, וספקו, האם נקרא שכל אחד תובע חצי פרוטה או שהשותפים ביחד תובעים פרוטה.

הקודש ישלם, ואת חמישיתו יוסף עליו ונתן אותו לכהן".

ה. והגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבט לו — מוסף חומש, שנאמר [ויקרא ה כד]: "או מכל אשר ישבע עליו לשקר, ושלם אותו בראשו, וחמישיתו יוסף עליו".

גמרא:

אמר רבא: משנתינו היתה קשיא ליה לרבי אלעזר בן פדת, ששנינו במשנתנו כי האוכל תרומת מעשר של דמאי צריך להוסיף חומש, וחייב הפרשת תרומת מעשר בדמאי הוא רק מדרבנן, והיה קשה לו וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה להוסיף על תרומת מעשר של דמאי חומש?

אמר רב נחמן אמר שמואל: הא מני משנתנו רבי מאיר היא, דאמר: עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה.

והיכן מצינו שרבי מאיר סובר כי עשו חכמים חיזוק לדבריהם שיחשבו כחייב מן התורה.

דתניא: שליח המביא גט לאשה מבעלה ממדינת הים, שהבעל עשה אותו שליח להוליך את הגט לאשה שתתגרש בו, הצריכוהו חכמים לומר לאשה: בפני נכתב הגט ובפני נחתם, [כיון שבני מדינת הים אינם בקיאים שצריך לכתוב את הגט לשמה, ואין עדים מצויים כאן לקיים את הגט שנעשה כדין].

ואם השליח נתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם, מי שנשאה אחרי שנמסר לה גט זה יוציא אותה ממנו והולד שנולד

להם נחשב ממזר, כיון שהשליח לא מסר את הגט כתקנת חכמים, ולפיכך אינה נחשבת מגורשת בגט שקיבלה, והרי היא עדיין אשת איש של בעלה הראשון, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: אין הולד ממזר! בזה שלא מסר את הגט כתקנת חכמים, אלא צריך לחזור ולתת לה את הגט בכשרות, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה השני.

כיצד יעשה זאת השליח? יטלנו [את הגט] ממנה, ויחזור ויתננו לה בפני שנים, ויאמר לה בשעת הנתינה בפני נכתב ובפני נחתם.

ותמהה הגמרא: ולרבי מאיר, וכי רק משום דלא אמר לה השליח בפני נכתב ובפני נחתם, מחמת כן יוציא אותה ממנו והולד שלהם נחשב ממזר? והרי הגט כשר הוא, ונכתב בפניו, אלא שהשליח לא אמר לה: "בפני נכתב ובפני נחתם" כתקנת חכמים. האם יתכן שרק בגלל זה יחשב הולד ממזר?

ומתריצין: אין [כן], דעת רבי מאיר כאן היא לטעמיה — לפי טעמו ושיטתו גם במקומות אחרים.

דאמר רב המנונא משמיה דעולא, אומר היה רבי מאיר כלל: כל המשנה ממשבע שטבעו חכמים בגיטין, הדין הוא: יוציא והולד ממזר.

אם כן מבואר בכרייתא, כי דעת רבי מאיר היא שחכמים עשו חיזוק לתקנתם שיחשב כדין תורה, ומשום כך, כל שלא מסר השליח את הגט כתקנתם, נחשב כאילו לא חל הגט מן התורה, ולכן נחשב הוולד ממזר.

מתיב רב ששת: וכי דעת רבי מאיר היא שחכמים עשו חיזוק לתקנתם שיחשב כדין

זה, אפילו כסף על נחושת [שדומה לפדיון יותר מחילול כסף על כסף?]

והא תנן במעשר שני [פ"ב מ"ו]: סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו והוא רוצה להוציא את הסלע של חולין חוץ לירושלים, ואינו יודע איזהו, כיצד הוא עושה?

מביא בסלע מעות — מביא מעות של נחושת בשווייה של סלע כסף [בתוספת חומש — אם המעשר שלו, כי בפדייה צריך להוסיף חומש⁽¹³⁾], ואומר: כל מקום שישנה סלע של מעשר שני הרי היא מחוללת על מעות הללו. נמצאו שני הסלעים חולין, ומעות הנחושת מעשר שני.

ואחר כך זכור את הסלע היפה שבהן, וחזור ומחללו את מעות הנחושת עליה, על הסלע היפה. נמצא שהסלע היפה מעשר שני, והסלע השנייה ומעות הנחושת הם חולין כבראשונה,

ולפיכך הזקיקוהו לכל זה, לחלל תחילה את א-11 הסלע במעות, ולחזור ולחלל את המעות בסלע היפה, ולא אמרו, שיטול תיכף את הסלע היפה שבהן ויאמר: "אם זו של מעשר, הרי טוב, ואם זו של חולין, הרי של מעשר מחוללת על סלע זו".

מפני שאמרו חכמים: מחללין אותו כסף על נחשת מדוחק — בשעת הדוחק, כשאינן לו דרך אחרת, מותר לחלל כסף על נחושת, אבל כסף על כסף אין מחללים אפילו מדוחק⁽⁴⁾, שאין זה דרך חילול.

תורה? והרי שנינו כי רבי מאיר מיקל בפדיון מעשר שני של דמאי שהוא מדרבנן ואינו מחשיבו כמעשר ודאי שחיובו מן התורה.

ששנינו במשנה בדמאי [פ"א מ"ב]: אם יש לו מטבע הקדוש בקדושת מעשר שני של דמאי והוא זקוק לו, מחללין אותו מטבע כסף שיש בו קדושת מעשר שני של דמאי, על מטבע כסף [של חולין] שיש לו במקום אחר, והכסף הראשון יוצא לחולין, וקדושת המעשר חלה על הכסף השני. וכן יכול לחלל מעות נחושת על מעות של נחושת.

ומטבע כסף מחללים גם על מטבע נחושת, ונחושת אפשר לחלל על הפירות אפילו חוץ לירושלים [שאינו מקום אכילתם, כי אי אפשר לאוכלם אלא בירושלים], ואחרי שפדה את מטבע הנחושת בפירות, ויחזור ויפדה את הפירות במטבע כסף, ויעלה את הכסף לירושלים, שנאמר [דברים יד כה]: "וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו" דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: אינו צריך לחזור ולחלל את הפירות בכסף כדי להעלות את המעשר שני של דמאי לירושלים, אלא אם רוצה יעלו פירות עצמם ויאכלו בירושלים, כי הקילו בדמאי.

מבואר במשנה, כי רבי מאיר מיקל בפדיון מעשר שני של דמאי לחלל מטבע כסף על מטבע כסף, ומטבע כסף על מטבע נחושת.

שהרי במעשר שני ודאי וזמי מחללינן באופן

כסף. אבל שיטת הר"ש והרע"ב [מעשר שני ב ו] שאפשר לחלל כסף על כסף, ומקשים הר"ש והרע"ב מדוע לוקח בסלע מעות נחושת, הרי

13. עיין תוספות לעיל נד ב ד"ה ולא.

1. כך שיטת רש"י שאי אפשר לחלל כסף על